

From Triumph to Crisis: Neoliberal Economic Reform in Postcommunist Countries

PRIKAZ KNJIGE

DOI: <https://doi.org/10.15179/pkiep.27.1.5>

Hilary Appel i Mitchell A. Orenstein, Cambridge:
Cambridge University Press, 2018, 254 str.

Ivo Bićanić*

Ovdje se prikazuje jedna kratka knjiga od svega 195 stranica teksta (i 41 stranice bibliografije s više od 500 jedinica) raspoređenih u sedam poglavlja koja se bave važnom temom. To je pitanje uloge liberalizma u transformaciji socijalističkih gospodarstava u kapitalistička. Tema je važna za ekonomiste i ekonomske povjesničare, ali ima i veliki politički značaj jer se o ulozi liberalizma vode mnoge – emocijama nabijene – rasprave. Rasprava o toj temi nije završena, a autori u knjizi nude novo tumačenje. Zato je korisno da je knjiga pisana kratko i jasno da nije tehnički zahtjevna te će biti razumljiva širokom spektru čitatelja, a ne samo ekonomistima.

Autori nude novo tumačenje tokova tranzicije, ne samo od njenog početka 1989. godine nego sve do sada (a ulogu ima i Trump). Reviziju smatraju potrebnom jer “začudujuća snaga i postojanost kojom je regija prigrllila neoliberalne politike ostaje jedna od velikih neobjašnjenih zagonetki tranzicije” (str. 3) i “neoliberalni moment je trajao i trajao i trajao” (str. 2). Zato autori nude “novu teoriju koja bolje objašnjava prevlast neoliberalizma

* Ivo Bićanić, redoviti profesor u mirovini, Sveučilište u Zagrebu.

prestige konkurenciju po stranim ulaganjima po stanovniku (slika 5.2, str. 137). Taj je rast "dao vanjsku potvrdu percepciji veze između neoliberalnih reformi i rasta" (str. 140). Osim široko otvorenih vrata stranim ulaganjima, postkomunističke zemlje su "bile posebne po opsegu dozvoljenih stranih ulaganja u financijski sektor" (str. 137). Ta se dva toka narativno (nema tu ekonometrije, a skromna je i upotreba tablica i deskriptivne statistike) povezuju u petom poglavlju (*Competitive Signaling and Foreign Direct Investment*). Nakon utvrđivanja velike potrebe za kapitalom navode se primjeri i iskustva politike privlačenja stranih ulaganja pojedinih zemalja i primjeri samih projekata stranih ulaganja. Daljnju vezu autori vide u radu međunarodnih financijskih institucija (MMF, EBRD, IBRD i slične) koje svojim odlukama, programima i aktivnostima povezuju strana ulaganja i neoliberalne politike. Uz ostalo, autori objašnjavaju kako kompozitni indeksi podržavaju neoliberalne reforme, pri čemu ističu EBRD i način kako se računaju kompozitni tranzicijski indeksi i "Doing Business" indeks IBRD-a. Veliku ulogu vide i u OLI paradigmi (*ownership-location-internalization*) prema kojoj ulagači odlučuju gdje će ulagati.

Osim toga, autori nude pregled opsežne literature o odnosu neoliberalnih politika i stranih ulaganja: "...brojna primijenjena istraživanja o stranim ulaganjima u istočnoj Europi pokazuju da je primjena neoliberalnih politika ključni pokretač stranih ulaganja" (str. 127). U pogledu politika naročitu pažnju pridaju širenju neoliberalnih politika jer su "lokalni [nacionalni] nositelji ekonomske politike pažljivo pratili njihovu primjenu i strana ulaganja u drugim... [zemljama]... budući da se dobitak jedne zemlje percipirao kao propuštena prilika druge" (str. 131). Zbog tog pritiska privlačenja "domaće političke reakcije protiv neoliberalnih politika nisu mnogo značile" (str. 132).

U četiri poglavlja autori dokazuju da je njihovo tumačenje tranzicije točnije i bolje od drugih. Tako u tri poglavlja prikazuju jačanje neoliberalizma, u jednom krizu, a u jednom vezu neoliberalizma i stranih ulaganja.

Širenje primjene neoliberalnih politika unutar i između postkomunističkih zemalja autori posebno razrađuju u tri poglavlja. Svako posvećuju jednoj fazi

Osim poglavlja u kojima izlažu svoj specifičan pristup tumačenju tranzicije (prvo i sedmo), najzanimljivija poglavlja knjige su četvrto, *Third Phase: Avant-Garde Neoliberalism*, i šesto, *The Crisis of Neoliberalism*.

Nakon washingtonskog konsenzusa i utjecaja EU-a, autori prepoznaju treću fazu razvoja neoliberalnih reformi, koje nazivaju "avangardnim" neoliberalnim reformama, čime se naglašavaju novina i inovacije uvedene kao dio najnovijih trendova u razvoju neoliberalnih ekonomskih politika" (str. 90). Tri se politike izdvajaju. Prva se odnosi na privatizaciju mirovinskog sustava: "...četrnaest postkomunističkih zemalja djelomično su ili potpuno privatizirale mirovinski sustav iz sustava tipa socijalnog osiguranja u sustav pojedinačne, privatne mirovinske štednje" (str. 93). Glavni promotor privatizacije mirovinskog sustava bila je Svjetska banka koja je davala sve oblike pomoći, savjete, kampanje, novac itd. Druga je politika jedinstvene porezne stope (*flat tax*). "Barem dvadeset i jedna... [postkomunistička zemlja]... prihvatila je neki oblik jedinstvenog poreza" (str. 100). Ovdje su podršku uglavnom pružali *think-tankovi* jer su "u nekim slučajevima američki desno orijentirani *think-tankovi* pomogli širenju ideje jedinstvene porezne stope tako da su podržavali konferencije i razmjenjivali materijale... koristili su strane publikacije i posuđivali konzultante iz stranih *think-tankova*..." (str. 105). Poglavlje nudi detaljnu analizu prednosti, ali i troškova i nedostataka jedinstvenog poreza i zaključuje da je "stupanj penetracije na prostoru postkomunističkih zemalja doista izuzetan" (str. 108). Treća politika tiče se poreza na dobit, pri čemu autori navode kako su postkomunističke "vlade dramatično srezale nominalne poreze na profit kako bi se doimale konkurentnije u privlačenju mobilnog kapitala ulagača" (str. 109) i ta su smanjenja "bila mnogo veća nego drugdje" (str. 110). "Često su smanjenja nominalnih stopa poreza na dobit bila odgovor na smanjenja u susjednim zemljama, a ne pažljive procjene razina prihoda potrebnih da se osigura fiskalna ravnoteža" (str. 111). Tu vide i utrku prema dnu. Autori dosta prostora posvećuju razlozima primjene tih avangardnih neoliberalnih politika koje nitko nije tražio od tih zemalja i koje razvijene zemlje nisu primjenjivale niti su planirale primijeniti. Ako se prihvati teorija autora o signaliziranju spremnosti na ulaganje stranog kapitala, onda su se "zbog zaostajanja za razvijenim zemljama tražile drastičnije i

